

Підсумовуючи, можна зазначити, що частиною системного впровадження в освітній процес накопиченого світового законодавчого та досвідного потенціалу має стати реальна можливість здобувача вищої освіти на вільний вибір навчальних дисциплін.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Про вищу освіту: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://osvita.ua/legislation/law/2235/]
2. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines\_for\_qa\_in\_the\_ehea\_2015.pdf]
3. Stoyatska G.M. Person-centered teaching as a requirement of time: problems and prospects of Ukrainian higher education // European Humanities Studies: State and Society / Europejskie Studia Humanistyczne: Państwo i Społeczeństwo. – №4. – 2016. – P.35-47.
4. Вимір раціональності як чинник європейської інтеграції України / [Мирослав Попович та ін. ; відп. ред. М. Попович] ; Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. – К. : Наукова думка, 2014. – 291 с.



**Никитюк І.**  
*студентка юридичного факультету  
Тернопільського національного  
економічного університету*  
**Науковий керівник:** *к.і.н., доц. кафедри теорії  
та історії держави і права ТНЕУ, доцент  
Грубінко А.В.*

#### ДЖЕРЕЛА «РУСЬКОЇ ПРАВДИ»

«Руська правда» – найдавніша писемна пам'ятка права українського народу, найважливіше джерело для вивчення суспільних відносин, норм та законів Київської Русі-України, що сформувалася у XI-XII ст. на основі звичаєвого права і князівського законодавства. Пам'ятка права містить норми торговельного, кримінального, спадкового і процесуального права. Хоча оригінали тексту не збереглися, їх вдалося відновити за рахунок списків, що містяться у церковних книгах.

Кодифікований збірник складається із двох частин: I частина – Правда Ярослава (близько 1016 р.), яка включала правові настанови дохристиянських часів; II частина – Правда Ярославовичів, складена синами князя Ярослава у Вишгороді (1072 р.), або Коротка і Поширена Правда.

Найдавнішим джерелом давньоруського права було звичаєве право. В його основі лежить неписаний звичай. Форми звичаєвого права:

- обряд «посадження князя на стіл» – символ закономірності набуття влади;
- «рукобиття» – символ укладання договору;
- «покора» – обряд примирення вбивці з родичами вбитого;
- прислів'я та приказки: «молодшому синові батьківський двір, старшому – новосілля», «договір дорожче грошей», «розбійника, грабіжника і душоубця, де спіймають, там і судять» та інші;
- давньоукраїнські пісні: «Ой, що то за звір є, що син матір бере» – засудження кровозмішення [1, с. 18].

Другим, не менш важливим, джерелом давньоруського права були русько-візантійські договори 911, 944 і 971 років. Доречно згадати договір 907 року, за яким князь Олег змусив імператорів виплачувати данину Русі. Однак посилатися на нього є некоректно, адже його дісність не доведена [2, с. 43].

Міжнародний договір 911 року, укладений великим київським князем Олегом та візантійським імператором Левом VI, укладений в редакції двома мовами: грецькою (не зберігся до сьогодні); старослов'янською (уцілів у давніших літописах, зокрема, «Повісті минулих літ»). Ця угода регулювала господарські контакти, визначала покарання за злочини, як і в «Руській Правді» (стаття 40). Договір був вдалий для руських купців, що отримали право на життя в Константинополі терміном на півроку за рахунок державної скарбниці. Також він надавав право безмитної торгівлі на території Візантії та можливість найму русичів на військову службу.

Договір 944 року був укладений внаслідок невдалого походу князя Ігоря 941–944 рр. на Візантію. За ним вводилися ряд обмежень руським купцям і послам, які повинні були мати княжі грамоти, щоб користуватися певними пільгами. Цей договір слугував додатком до угоди 911 року, бо мав доповнення і уточнення до певних статей. Русь зобов'язалася не претендувати на кримські володіння Візантії, не залишати застав в гирлі Дніпра, допомагати союзнику військовими силами.

Домовленість 971 року була укладена Святославом Ігоровичем з імператором Іоанном Цимісієм внаслідок поразки руських військ у Доростолі. Трактат є першим письмовим договором перемир'я, що зупиняв воєнні дії між двома державами та забезпечував мирні відносини.

Не менш важливим джерелом «Руської Правди», яке дійшло до України-Русі з Візантійської імперії було канонічне право, яке насамперед регулювало укладанням шлюбу [3, с. 256]. Союз визнавався дійсним лише в таких випадках:

- а) досягнення шлюбного віку (наречена – 12 років, наречений – 14 років);
- б) згода нареченої і нареченого та їх батьків;
- в) відсутність родової спорідненості;
- г) відсутність іншого діючого шлюбу, укладеного нареченим або нареченою.

Одружуватися дозволялося не більше трьох разів.

Також джерелами «Руської правди» були «уроки» та «устави» княгині Ольги, в яких чітко вказаний розмір данини, де простежується податкова реформа, влаштування «становищ» і княжих «погостів» – місця зберігання зібраної данини. «Погости» стали опорними пунктами верховної влади на місцях, оскільки послані для збору податків дружинники виконували також адміністративні і судові обов'язки; закріпили за княжою казною землі, багаті хутровим звіром, що забезпечувало

постійний прибуток. Як наслідок – підвищення міжнародного авторитету Київської держави [4, с. 214].

Користуючись церковним законодавством Греції і Болгарії, за часів Володимира Великого укладено «Церковний устав» – кодекс судового права, який почав діяти після прийняття християнства. В її основі лежала грамота князя, яка була написана в Кормчій книзі. Цей устав звертає важливу увагу на церковні суди, яким підлягали не лише священики, але і їх родини, вся церковна прислуга, лікарні, а також люди, позбавлені державної опіки, ізгої та інші [5, с. 156]. Оригіналу тексту пам'ятки не існує. Під суд віддавалися особи, поведінка яких суперечила церковній моралі й етиці (чарівниці, ворожбити, знахарі й особи, які не дотримувалися подружньої вірності). За допомогою церковних судів церква набула ще більшого авторитету.

Отже, можна зробити висновок, що «Руська Правда» є важливим джерелом України-Русі, яке допомагає відтворити структуру княжого апарату, прослідкувати зародки податкової системи та роль церковних судів у визначенні долі людини. Незважаючи на суспільні розшарування, всі категорії суспільства перебували під опікою по суті кодексу, який давав можливість боротися за свої права на майно, життя та інше. «Руська Правда» мала безпосередній вплив на всі пам'ятки литовсько-руської доби, зокрема, на формування Литовських статутів (1529 р., 1556 р., 1558 р.) і «Права, по которымъ судится малороссійській народъ» (1743 р.) – найвизначнішій пам'ятці права гетьманської доби. Кодекс послугував основою для написання правничих збірників й інших слов'янських народів, зокрема польських статутів короля Казимира в XIV ст.).

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Долинська М.С. «Руська Правда» як джерело зародження нотаріату в Україні / М.С. Долинська // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 1. – С. 18-20.
2. Ухач В.З. Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій) / В.З. Ухач. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 378 с.
3. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник / А.В. Грубінко. – Тернопіль: Богдан, 2014. – 656 с.
4. Хрестоматія з історії держави і права України: навчальний посібник / упоряд.: А.С. Чайковський (кер.), О.Л. Копиленко, В.М. Кривоніс, В.В. Свистунов, Г.І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 656 с.
5. Лазарович М.В. Історія України: навчальний посібник / М.В. Лазарович. – К.: Знання, 2008. – 683 с.

